

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Alfred Kaae

STADILBONDEN KNUD JENSEN DYEKIER

Et Tidsbillede
fra Midten af 1700-Tallet

KAAES FORLAG

KRONHEDE • ULFBORG
1948

ALFRED KAAE

STADILBONDEN
KNUD JENSEN DYEKIER

ET TIDSBILLEDE
FRA MIDTEN AF 1700-TALLET

*Særtryk af
Hardsyssels Aarvog
1948*

KAAES FORLAG

KRONHEDE • ULFBORG

1948

STADILBONDEN KNUD JENSEN DYEKIER

ET TIDSBILLEDE FRA MIDTEN AF 1700-TALLET

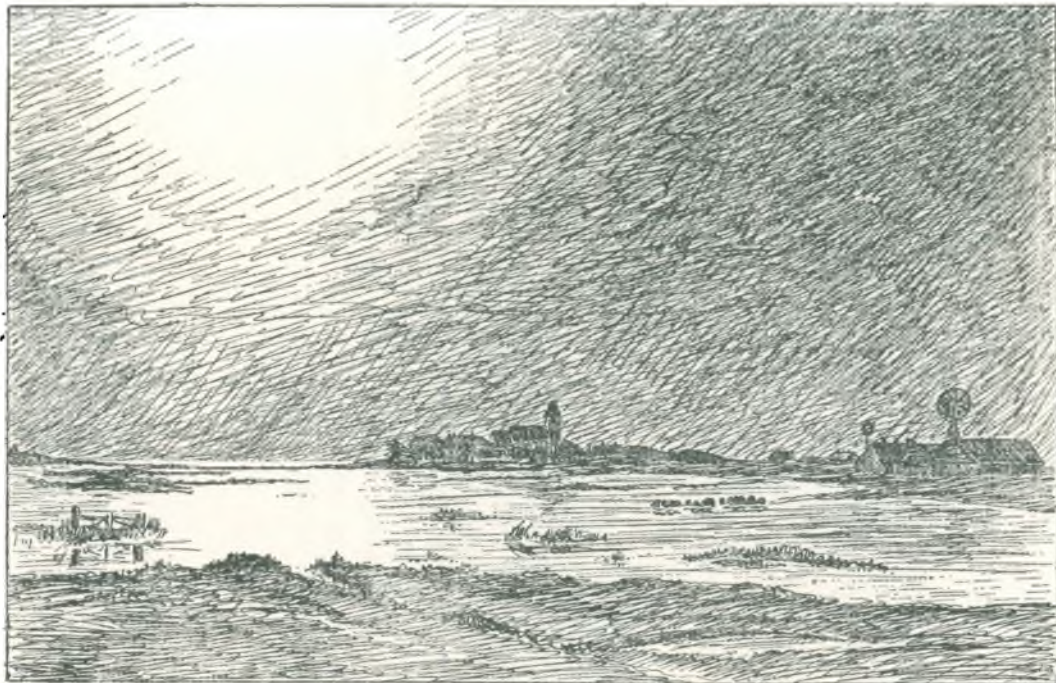
Af *Alfred Kaae*

Familieforhold.

OVERSVØMMELSER, som kunde gøre *Stadil* og *Vedersø* Sogne til en stor Ø, var indtil vor Tid hyppige. Det kunde være Havets Stormfloder, der gennem Fjordene truede det lave Land, det kunde ogsaa være *Floder*, foraarsaget af stærke Regnskyl eller Tøbrud i det store Omraade, der afvandes af de *Aaer*, som løber gennem de brede Enge omkring disse Sogne. Man vænnede sig til disse Hindringer for Samfærdsel. Som *Holmsland* var en Ø, saaledes levede man sig her ind i, at Sognene var et Land for sig selv, endda et godt lille Land.

Hvert af Sognene havde sin Herregaard at samles om og sin Kirke. I *Vedersø* hed Gaarden *Aabjerg* efter *Aaen*. I *Stadil* havde man Raad til to Herregaarde, *Østertoft* og *Søndervang*; men den store *Søndervang* aad den mindre *Østertoft*, og paa den Tid, her er Tale om, hørte næsten alle Gaarde i *Stadil* under *Søndervang*, der ejedes af Krigsraad *Svenning Andersen*, hvis Dødsbo i 1760 skødede den til Krigsraad *Peder Pandrup* til *Marsvinslund*.

Stadil Sogns Slægter var meget tro imod deres Hjemstavn, de gode Gaarde gav Velstand i Hjemmene, og saa kom Stavnsbaandet og hindrede Ungdommens naturlige Vandreløst i en lang Periode.

Floden gaar op over Stadil Enge. — I Baggrunden ligger Stadil Kirke og Præstegaard, til højre Gravesgaard. Stadil Fjord til venstre for Kirken. Billedet er tegnet fra Vejen ved Spangvig Bro for en Snes Aar siden.

Jens Espersen, der blev født i *Kampgaardene* 1667 og døde som Fæstebonde i *Fuglbjerg By* 1733, hentedes da ogsaa begge sine Koner ud af Sognet. Hans første Kone var Stadildeggen *Knud Lauridsens Datter Anne*. Brylluppet stod i 1693 og otte Aar senere døde *Anne Knudsdatter* i *Barselseng*¹⁾. Hun efterlod sig to Sønner, der begge kom til at bo i Sognet, *Niels* som Bonde i Kirkehuset og *Hans* i *Fuglbjerg*.

Et Halvaarstid senere gik *Jens Espersen* til Brudeskamlen for anden Gang og nu sammen med *Ane Madsdatter*, en Gaardmandsdatter fra *Fuglbjerg*, der fødte ham to Døtre: *Karen*, som blev gift med *Gravers Madsen* i *Fuglbjerg* og *Ellen*, der blev gift med *Kristen Andersen* i *Stadil*²⁾.

Foruden de to Døtre kom der i 1706 en lille Dreng til Verden hos *Ane* og *Jens Espersen* i *Fuglbjerg*, og han fik Navnet *Knud* efter Deggen. Da han blev voksen, skrev han sig *Knud Jensen Dyekier*.

Hvor han har faaet *Dyekier*-Navnet fra, vides ikke, men Faderen *Jens Espersen* kaldtes ogsaa med dette Navn; baade Far og Søn var Smede, og Navnet *Smed* optræder flere Gange iblandt *Knud Jensen Dyekiers* Efterkommere som Slægtsnavn.

Knud Jensen Dyekier blev som sin Fader Fæstebonde i *Fuglbjerg By*. Han var en usædvanlig driftig og foretagsom Mand, der samlede sig en stor Formue, og blev en af de rigeste Bønder i Sognet i sin Tid. Af hans Børn blev i hvert Fald fire Gaardmænd i *Stadil Sogn*, mens een kom til *Bollerup* i *Rindum* og en Datter til *Fjandby* i *Sønder Nissum*.

Knuds første Kone *Else Larsdatter* var fra *Husby*, Datter af *Lars Pedersen* af *Nørby*; hun døde i 1748 knap 34 Aar gammel. Efter den Tids Skik giftede Enkemanden sig snart igen, og i sit andet Ægteskab

med *Johanne Olesdatter* af Fuglbjerg havde Knud fire Sønner, af hvilke den næststygste, *Svenning*, formodentlig blev opkaldt efter Herremanden paa Søndervang.

Knud Dyekier som Handelsmand.

Det er klart, at Knud ikke samlede sin store Rigdom alene ved at drive sin Fæstegaard, skønt han selv siger: »At drive min Fæstegaard, det er noget, jeg har Forstand paa«⁸⁾.

Nej, hans Foretagsomhed strakte sig langt videre ud. Undertiden kunde det hænde for ham, at en Handel kunde bringe ham i Forbindelse med Øvrigheden, og da kan vi faa et Glimt af hans Dagligdag at se. Skønt der er et stort Hul i Ulfborg-Hing Herreds Justitsprotokoller netop paa Knud Dyekiers Tid, idet disse værdifulde Protokoller er forsvundet, har vi dog nogle Sager, som kan fortælle os en Del.

Saaledes stævner han i 1735 *Kr. Nielsen*⁴⁾ i Øster Husby, fordi han har undladt at levere en sorthjelm med fireaars Kvie, som Knud har købt af ham for 16 Mark.

Handelen foregik i *Brohuset* ved *Staby Kast*, og den Hjelmmede skulde kunne give to Lispund Talg, naar den blev slagtet, ellers skulde der trækkes lidt af paa Købesummen. Kresten fik 2 Mark paa Haanden og skulde saa levere Kvien efter en Uges Forløb.

Men Kresten havde ikke regnet med Ridefogeden paa *Pallisbjerg*, eller han har maaske faaet for mange Snapse i *Brohuset* og tænkt: Gaar det, saa gaar det! Han restet nemlig med nogle Skatter til Herskabet, og Ridefoged *Verner Ellerup* forbød ham at levere Kvien. Ganske vist var der ikke gjort Udlæg for Skatten hos *Kr. Nielsen*, eller, som det hed sig i Rets-

Hovergaarde. — En gammel Vej sønderpaa vringler sig over Engene op mellem de to Gaarde og videre efter Ølstrup, Højmark og Skern. Gaarden til højre er fhv. Statsminister Knud Kristensens Fødegård.

sproget, der var ikke gaet »Dom og Dielle« over ham; men Fæsteren turde ikke levere Kvien.

Ved Retsmødet, hvor Knud var repræsenteret af Herredsskriveren *Poul Bang*, der optraadte som Prokurator, opnaede Ridefogeden dog ikke noget. Kresten maatte levere Kvien efter Aftale og betale Sagens Omkostninger.

Det var nu i Knud Dyekiers yngre Aar og kun en simpel Kviehandel. Men femten Aar senere i 1750^b), træffer vi ham ved *Hovergaard* et Par Mil østerpaa i *Hover Sogn*. Han kom med en Drift Svin paa 117 Stykker, som han havde købt op og drevet sammen. Det var Handel i stor Stil, og ikke enhver Hovbonde kunde paa egen Haand ordne et saadant Foretagende.

Svinedriften havde han solgt til et Par Eksportører i Kolding for 202 Rdl., og her ved *Hovergaard* skulde de møde ham og overtage Svineflokken. Men Eksportørerne udeblev; i Stedet kom en fremmed Svinedreng med Brev fra dem, hvori de bad Knud om at drive Svinene til *Skernbro*; saa vilde de være til Stede der.

Knud lejede nu *Kr. Moustsen af Dyekier, Mads Olufsen fra Holmsland* og to andre Drivere til at følge videre med Flokken sønderpaa til *Skernbro*, hvor de maatte ligge et Døgn over, inden de to Koldingborgere, *Sr. Jens Ravn* og *Anders Thomsen Sadelmager* kom, og da de saa endelig indfandt sig, saa de med bekymrede Blikke paa den store snøftende Svineflok, maaske for at klemme Prisen noget. De har vistnok ikke været noget særlig fint Kompagniskab, for *Jens Ravn* frasagde sig Købet, der dog gik i Orden igen, idet *Anders Sadelmager* tilbød at købe Svinene paany af Knud Dyekier mod en Udbetaling af 50 Rdl., da han ikke havde flere Penge ved Haanden.

Dette fandt Knud for usikkert, og saa gik *Jens Ravn*, der forøvrigt nok ikke var saa meget værd som *Sadelmageren*, ind paa at kautionere for Pengene, »hvilke de lovede inden kort Tid at lade hjembære ved et Bud udi Knud Dyekiers Hus«.

Dette Bud lod imidlertid vente paa sig. Pinselørdags Aften kom Svinedriften til Kolding, hvor den

blev dreven ind i Jens Ravns Gaard for efter Højtiden at gaa videre til *Husum* i Sydslesvig, hvor Anders Sadelmager solgte dem. Da Knud havde ventet en rum Tid paa Pengene, og Driverne var kommen hjem, stævnedes han af de to Mænd for Retten hen sidst i August Maaned; paa Tinge lader han optage Vidne paa Handelen og fik her udstedt Tingsvidne paa, at han havde Pengene tilgode, saa han eventuelt kunde føre Sagen videre i Kolding, hvor de to Kanutter var kommet i Totterne paa hinanden om hvem, der skulde betale Svinene, da de havde nogle indviklede Mellemsgninger sammen.

Det var ikke saadan at komme i med Eksportørerne; men vi maa haabe, Knud slap ud af det uden Tab. Det er nok ikke den eneste Gang, Knud handler med Svin. Det ligger nært at skønne, at han hvert Foraar laa og købte Svin op for Eksport, magre, langbenede Svin, der efter Turen til Slesvig og Holsten skulde fedes og sælges i Hamborg og andre vesteuropæiske Storbyer.

Men der var ogsaa andet at handle med end Svin og Kreaturer. Stadil ligger tæt ved Havet, hvor der foregik meget, som ikke helt kunde taale at se Dagens Lys. Der var i de Dage en meget livlig Sejlads med Smaaskibe langs Kysten til Norge, Finland og Riga, til Hamborg, Holland, ja helt til Frankrig.

Og mange Handeler blev der gjort bag Toldvæsenets Ryg, saa ufortoldede Varer kunde bringes i Land fra Smaaskibene, hvis Skippere var kendt med alle Kneb, naar det gjaldt at omgaa de kongelige Toldere.

I Stormvejrstider var der her paa Kysten mange Strandinger, hvilket ogsaa kunde give Anledning til Handel, idet Kystboerne søgte at bjerge, hvad bjerger kunde uden om Tolden og Øvrigheden.

Det er muligt, at det er Smughandel med Skippere eller med Strandingsgoods, som vi øjner en Smule af i det følgende, hvor vi føres hjem i Knud Dyekiers Gaard i Fuglbjerg.

Den 27. Maj 1751 fik Knud fremmede, som kom noget uformodet til Gaarden. Det var Amtmandens Fuldmægtig *Jørgen Sørensen*, som forøvrigt ogsaa var Byfoged i Lemvig. Desuden var der Herredsfogeden for Ulfborg *Hing Herreder*, *Søren Henriksen Gredsted*, og Herredsskriver *Poul Hansen Bang*. Amtsfuldmægtigen var noget stram i Masken og forlangte straks at faa Knud Dyekier i Tale og meddelte, at han af Amtmand *Albertin* var autoriseret til at foretage nøje og strengt Eftersyn hos Knud Dyekier og andre Bønder i *Stadil* og *Tim* Sogne, idet de var mistænkt for ulovlig Handel med Brændevin.

Og saa begyndte et grundigt Eftersyn i Knuds Gaard. De høje Herrer havde nok et Par Toldere med til at gøre det grovere Arbejde, og Eftersynet afslørede da, at Knud laa inde med et usædvanligt Lager af visse Varer, der interesserede Amtsfuldmægtigen.

Først fandt man et Par Flasker Brændevin og noget Rom, som Knud angav at have købt i *Ringkøbing* hos *David Kolding*; endvidere fandtes i et Hus, som kaldtes Huggehuset et halvt Anker dansk Brændevin. Det var købt hos *Gravers Søgaard* i Tim, sagde Knud.

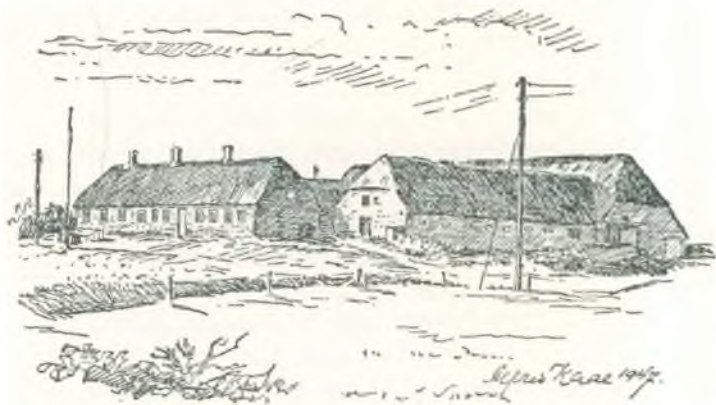
Endvidere fandt man et halvt Anker fordærvet fransk Vin og en Slump i et andet Anker, endnu mere fordærvet, en Tønde Mjød og et helt Anker af samme Vare foruden en Slump Tjære i en Balje og »en Maade hos at maale med«, ti Skæpper groft Salt og tre Fjerdinger Sæbe samt en Klump Sæbe i en fjerde Fjerding.

Nu havde Inkvisitorerne faaet Blod paa Tanden. Hele Gaarden blev undersøgt, selv en Lyngstak ved Kostalden gennemrodede Tolderne med det Resultat, at her fandtes endnu et Anker med fordærvet Vin i samt et halvt Anker dito, som ingen vilde kendes ved.

Alle de andre Varer bekendte Knud var hans; Lægeret af Sæbe og Vin var saa stort, at det næppe kunde forbruges i Gaardens Husholdning, og da Knud ikke kunde vise nogen Toldattest eller nogen Passér-seddel for disse Varer, som han sagde, at han havde købt i de nærmeste Købstæder, blev baade Sæbe, Vin, Brændevin, Mjød og Tjære beslaglagt som Kontrabande, forbudte Varer. Og Knud blev nogen Tid senere anklaget for at »have indprakticeret samme forbudte Varer« for at »drive Landprang« med dem.

Noget Bevis for, at Sæbe og Vin, som var det, man særlig hæftede sig ved, var indpraktiseret eller indsmuglet af Knud, kunde man ikke fremskaffe, og Knud opgav, at han havde købt det Anker med Brændevin for at levere det til Kromanden i Ny Sogn paa Holmsland, Anders Jeppesen, og det var nok rigtigt; men hvorfor Brændevinen ikke allerede var leveret maa vi skønne os til.

Aarsagen til den hele Hurlumhej er vistnok denne Kromand. Øvrigheden var nemlig ude for at finde Brændevin, idet Anders Kromand havde klaget til Amtmanden over, at forskellige Mænd i Stadil og Tim Sogne gik ham i Næringen, fabrikerede Brændevin til Salg og holdt ulovlig Udskænkning. Ved en eller anden Lejlighed maa han være bleven Uvenner med Knud Dyekier, der siger, at denne Kromand før har været hans gode Ven. Maaske har Anders Jeppesen trods Ven-skabet bebrejdet Knud, at han skulde have solgt Brændevin, hvilket denne nok ikke helt kunde sige sig fri for.

Arnold Smedsgaards Gaard i Fuglbjerg i Stadil.

Det var sikkert i denne Gaard, at Knud Dyekiær boede. Den er dog ombygget siden Knud levede. Det nuværende Stuehus er over hundrede Aar gammelt, det skal være bygget i 1830'erne. Gaarden ligger højt efter Stadilforhold. Ejerens Far, Thomas Smedsgaard, der endnu lever i Gaarden, købte den i 1896 eller 97 af Jens Pedersen.

Knud har da ogsaa Mistanke til, at Anders Kromand er Aarsag til den skrappe Visitation, og han skynder sig at lægge Sag an mod Kromanden og anklage ham for ulovligt Krohold paa Helligdage og under Gudstjenesten, en Sag, som han dog trækker tilbage, da Anders Jeppesen siger, at han i en saadan Sag bør tiltales af Amtmanden. Men selve dette Stævneemaal lader os ane, at Fjendskabet mellem de to Mænd har været gensidigt: melder du mig, saa melder jeg dig igen.

Ved de Retsmøder⁶⁾, som nu bliver afholdt som Følge af Øvrighedens Besøg i Knuds Gaard i Fuglbjerg, søger han at fremskaffe skriftlige Beviser for, at Varerne er købt i de nærmeste Købstæder, og at Sæben tilhører *Sr. Isagger* paa *Hindsels* i Thy; men at han har lovet at køre den til Ulfborg, hvor *Isagger* saa vilde hente den.

Men de Erklæringer, som han fremskaffede fra Isagger og forskellige Købmænd, vil Retten ikke godkende, da de ikke er beedigede og ikke har nogen retslig Beviskraft. Og skønt Knud slaar sig for Brystet og siger, at siden hans Barndomsdage har ingen kunnet sige ham noget ulovligt paa, kan han dog ikke slippe fri for Mistanken om Smugleri.

Amtsfuldmægtigen forlanger en Bøde paa 100 Rdl. foruden Omkostninger paa Grund af Knud Dyekiers »bekendte gode Omstændigheder«. Herredsfogeden ser dog saa fornuftigt paa Sagen, at han i sin Dom siger, at det ikke kan bevises, at Knud har indsmuglet Sæben og Vinen, og hvis han har købt disse Varer af en Købmand, er det denne og Skipperen, der skal dømmes for Smugleri, og ikke Knud. Derimod kun han ikke frifinde ham for Beskyldningen om Landprang, som Knud selv ved Ransagelsen havde indrømmet; thi en Fæstebonde er ikke »i Stand til eller privilegeret til at handle med saadanne Varer«. Derfor dømmes Knud for Landprang og de tre Tønder Sæbe og halvandet Anker Vin beslaglægges til Fordel for Sagsøgeren, mens alt det andet frigives som noget, der var indkøbt til Forbrug i Knuds egen Gaard.

Knud Dyekier fik en Bøde paa 20 Rdl. plus 1 Rdl. til Justitskassen og 16 Rdl. i Sagsomkostninger.

Amtmandens Fuldmægtig Byfoged Sørensen var i højeste Grad misfornøjet med Sagens Udgang. »Han maatte med Forundring tilstaa, at Herredsfogeden ikke frygtede for nogen Ting, da han aldeles frifinder Knud Dyekier for Straf.« Og der har ikke været megen Varme i det Haandtryk, hvormed de to Kolleger denne Dag skiltes efter Retsmødet.

For os, som lever to hundrede Aar efter, at disse Begivenheder fandt Sted, ser det ud til, at Herreds-

fogeden dømte temmelig rigtigt; thi Knud havde selv vedstaaet, at han havde drevet noget Landprang, selv om han senere søger at bortforklare det, og undskyldte sig med, at han bor over to Mil fra nærmeste Købstad. Han har, som den Handelsmand han var, prøvet at skabe sig Indtægter især ved at forhandle *indpraktiserede* Varer, for der var selvfølgelig aldrig svaret Told af hverken Sæbe, Vin eller Salt.

Sagen om Brændevinssalget ⁷⁾ slap han meget lettere om ved, idet han kunde henvise til, at Brændevinssankeret var købt ind til Kromanden. Ganske vist var der et Par Vidner fra Holmsland, der havde hentet »en liden Træe« hos Knud for en fem, seks Aar siden, men nogen større Brændevinshandel kunde han ikke han ikke overbevises om.

Der var en Del flere Mænd i Stadil og Tim, som stod anklaget for Brændevinssalg, efter at Inkquisitionen den 27. Maj havde fundet Sted.

Hos *Jesper Kolby* fandt man ingenting, heller ikke hos de to Mænd *Knud Jepsen* og *Knud Nielsen* i *Graversgaard*; men hos *Lauris Mikkelsen* i *Alrum* fandtes ved en Lyngstak et Kar med varmt Spøl i, og Brændevinsskedlen var varm endnu, da Øvrigheden kom til Gaarden; han nægtede da heller ikke, at han jo havde solgt et Par Potter Brændevin til Beboere paa Holmsland. *Knud Pedersen* i *Husted* i Stadil havde intet Brændevin i Huset, men nægtede heller ikke at have solgt en 5–6 Potter af denne eftertragtede Vare til Folk paa Holmsland. *Thomas Gravesen* i *Husted* havde ogsaa solgt Brændevin, idet han havde ladet sin Tjenestekarl føre 10 Potter til Holmsland for at sælge dem ved Juletid.

Jesper Jensen Kolby maatte dog tilstaa i Retten, at han havde ogsaa ført 10 Potter Brændevin til Holms-

land og »vilde undt Kromanden, som ej vilde have det, og saa solgte han det til *Jens Tamberg*. *Jens Stougaard* i Stadil maa vedgaa at have solgt *Jørgen Skræder* og *Hustru Kirsten Marie* »en liden Træ« med Brændevin afvigte Mikkelsdag. Han sagde ganske vist, at han havde laant Brændevinen hos *Degnen*, men det vil Amtsfuldmægtigen ikke høre noget om, og *Jens Stougaard* maa indrømme, at han en anden Gang har solgt 2 Potter til *Peder Andersen* i *Nørre Lyngvig*. Det var ganske vist hans Kone, som »udi hans Fraværelse« havde gjort det; men *Sørensen* hævder, at han maa svare for hendes Gerninger.

Hele Brændevinssagen viste sig at være ret ubetydelig, og de anklagede slap med en Advarsel og en Mulkt paa en Mark til de fattige samt Sagens Omkostninger. Men den viser os, at man ogsaa den Gang søgte at »forædle« sine Produkter og afsætte dem paa fordelagtigste Maade. Her var de klare Draaaber nu særlig gaet til Fiskerne paa Klitten; de kunde jo ikke selv avle Korn nok til Brændevin.

Men *Knud Dyekier* fik en slem Skramme for sin ulovlig Købmandshandel. Hans Huggehus lignede mere et Pakhus end noget andet, siger den skrappe Byfoged fra Lemvig.

Et Par Regninger, som findes opført i Skiftet efter hans første Kone⁸⁾, fortæller os ogsaa lidt om *Knuds* Købmandsskab. Den ene er adresseret til Herremanden *Svenning Andersen* og er fra Aarene 1748 og '49; for Sjældenhedens Skyld tager vi den med her:

»Velædle Hr. Krigsraad, gunstige Herskab bekommet til Østertoft.

1748	⁵ / ₂	2 Potter Tran, Esper tog	0 Rdl. 1 Mark 8 Skl.
	²⁰ / ₇	¹ / ₂ Kande Tjære, Jørgen tog	0 — 0 — 8 —

	10/8	1 Pot Vin,	do. do.	0 Rdl. 0 Mark 12 Skl.
	14/8	1 » »		0 — 0 — 12 —
	18/8	1 » »	Sr. Hans Christian tog	0 — 0 — 12 —
	12/8	1 Pot a 12 Skl., 1 Pot a 11 Skl.,	Pigen tog	0 — 1 — 7 —
	22/8	1 Skp. Salt, Jep tog		0 — 2 — 0 —
		1 Pund Tobak, do. do.		0 — 1 — 0 —
		1 Pot Vin, do. do.		0 — 0 — 12 —
		3 Kander, 3 Potter Tran, Jep tog		1 — 1 — 5 —
	30/8	1 Skp. Salt, Kr. Pedersens	Kone tog	0 — 2 — 2 —
	10/11	3 Lispund Tælle, Sr. Hans	Christian tog	3 — 1 — 8 —
	26/11	19 Potter fransk Brændevin i	mit eget Træ, samme Træ ikke	
			hjemkommen	3 — 1 — 0 —
	9/12	1 Skp. Salt, Sr. Hans Chri-	stian tog	0 — 2 — 2 —
	22/12	4 Potter Tran, Esper tog		0 — 3 — 0 —
1749	18/1	34 Potter Vin		2 — 5 — 0 —
		2 Potter Rødvind		0 — 1 — 4 —
	12/2	1 Lispund 2 Pund Tælle		1 — 1 — 5 —
	28/2	2 Potter Tran, Esper tog		0 — 1 — 8 —
	18/6	1 Ris Papir		1 — 1 — 0 —
	17/11	2 Potter Sieltran, Mads Dye-	kiers Pige tog	0 — 1 — 10 —
	21/11	Tjære		0 — 0 — 5 —
				16 Rdl. 2 Mark 8 Skl.

Naar de 34 Potter Vin afgaar, som jeg har faaet tilbage, saa og de mig betalte Penge, saa faar jeg til Gode 8 Rdl. 8 Skl.

10/12 1749, Knud Dyekier.«

Det er jo en regulær Købmandsregning, saa vi kan ikke undres over, at Knud fik den Bøde for ulovlig Købmandshandel.

En anden af det nævnte Dødsbos Fordringer er mere alsidig. Det er en Opskrift over, hvad Jens Gravversen i Alrum skylder. Gælden er dog ikke udelukkende gjort af Jens, men stammer tildels fra Forældrenes Tid; de boede paa Stadilø, og Jens' Fader hed

Gravers Jørgensen. Opskriften viser os, at Knud Dyekier ikke alene var Handelsmand, men ogsaa Smed og Doktor. Derfor maa vi ikke undres over i Skiftet efter ham selv at finde en *Hestelægebog*, en *Lægebog* og et *Messingfutteral* med adskillige *Badskærinstru-
menter*; et *Skrin* med mange *Rum* »derudi nogle smaa *Flasker*« er vel hans *Apotek*.

Knud var altsaa en overmaade alsidig Mand, dette skal vi se af nedenstaaende:

»Forklaring over, hvad Jens Graversen i Alrum og Moder, som sad Enke paa Stadilø med ham og andre hendes Børn, skylder:

Gjorde jeg enhver Tjeneste den Tid, som ikke her er skreven; en Broder til ham blev engang brændt paa en Haand, en anden Gang bidt af en Hund i et Laar. Desuden slog jeg for dem i *Vees Eng* i nogle Aar.

Afregn. m. Gravers Jørgensen, Stadilø 1734 d. 10/1.

han blev mig skyldig	1 Rdl. 3 M. 8 Sk.
Siden han døde smedede jeg for Jens og Else Gravesdatter den 20/8 for	0 — 1 — 1 —
Skyldig paa Tiende af 1737	0 — 2 — 7 —
Træsko af samme Tid, tog selv udbetalt	0 — 0 — 5 —
1738 for en Hoppe at bedække	0 — 2 — 8 —
For <i>Jens Hansens Vriben</i> at læge, var itu	2 — 0 — 0 —
Hans Moder <i>hendes Arm</i> var itu	3 — 0 — 0 —
For Smeden den Vinter, han hentede mig en Bjælke paa Houvig	0 — 3 — 0 —
Han lod 2 Høleer slibe d. 9. Juni	0 — 0 — 4 —
Jeg betalte paa Søndervig 10 Pund Jern	0 — 7 — 14 —
Bark en Skæppe og 2 Par Træsko	0 — 0 — 14 —
1745 to Høleer at slibe	0 — 0 — 4 —
1746 Betalt 2 Par Træsko til ham	0 — 0 — 13 —
Solgt ham en Plag, han lovet at betale den halve Part om Sct. Hansdag og Resten til Sct. Michaelis, skulde koste	11 — 2 — 2 —
1748 Betalt til ham 1 Pot Vin	0 — 0 — 12 —
Tobak samme Tid	0 — 0 — 4 —
Træsko, et Par	0 — 0 — 7 —

1749 d. $\frac{1}{8}$ Jern for	0 Rdl. 1 M. 0 Sk.
2 Høleer at slibe	0 — 0 — 4 —
En Hoppe at bedække	0 — 2 — 8 —

Nok kan der være noget glemt, som ikke er skrevet.

Knud Dyekier indrømmer, at hans Bogholderi ikke er helt fuldkomment. Han havde da heller ikke nogen Regnskabsbog, men nøjedes med løse Sedler, og da han døde i 1761, var der ialt 187 Skyldnere paa Knuds efterladte Sedler ⁹⁾.

Der var ikke alene Stadilfolk iblandt hans Skyldnere, der fandtes Navne som *Herredsfoged Gredsteds Enke*, *Herredsskriver Poul Hansen Bang*, *Magister Schougaard*, *Sognepræst i Husby—Sdr. Nissum, Degnene Søren Kristensen Holst* i Staby og *Niels Danielsen* i Vedersø, *Præsten Hr. Peder Taftteberg* paa *Holmsland*. Endvidere nogle Mænd, som nævnes med Titlen *Monsør*: *Poul Buckholtz* i Ringkøbing, *Niels Orlof* i Rindom og vor gamle Bekendt *Sr. Jens Ravn* i Kolding; han skylder 178 Rdl., en *Sergent Jørgen Heede*, som ogsaa er iblandt Skyldnerne, bor i Husby.

Skyldnerne boede i følgende Sogne: *Stadil, Vedersø, Holmsland, Husby, Madum, Staby, Torsted, Hover, Hee, No, Rindom, Stauning, Skern, Lønborg, Borris, Jested*, en *Landsby i Vilslev Sogn* ved *Ribe, Ringkøbing* og *Kolding*.

Regningerne lød ikke alle paa Tjære og Tran eller brækkede Arme, men her nævnes Korn, Heste, Stude Flæsk, Jern, Hør, Huder, Hamp, Laan i rede Penge, Leje af Ambolt, af Høleer, resterende Landgilde og meget andet.

Knud har vist i Almindelighed været villig til at give Kredit, og hans Skyldnere kunde godt betale med Varer eller Arbejdsydelse, hvilket da ogsaa mange

af dem gjorde; men Regningerne var ikke særlig lette at faa indkasseret, og enkelte Skyldnere vil ligefrem fragaa, at de skylder Knud Penge. Det var Tilfældet med den ovenfor nævnte Jens Graversen, der sagde rent ud, at Knud havde digtet Regningen, hvad han dog sikkert ikke havde.

Den sidste Gang, vi træffer Knud ude paa Handel er i 1753¹⁰⁾, da han sammen med Degnen *Kristen Guldager* i Stadil og sin Svigersøn *Kr. Lauridsen Broe* fra Fjand kommer til *Vestergaard* i *Ulfborg*, hvor de to sidstnævnte overfaldt en Mand ved Navn *Niels Eskesen* med Hug og Slag, og »Degnen røkkede ham i Haaret«!

Der var Kro i Vestergaard, og de to Mænd trak Niels Eskesen ud af Skænkestuen, og spurgte, om han vilde bede dem om Forladelse, hvilket han gjorde. Og saa vilde de have Studen, som han havde sat ind i Stalden, hvilket de ogsaa fik. Men hvad Niels Eskesen egentlig har forbrudt sig overfor dem oplyses ikke. De maatte dog alle tre tilsammen betale 10 Rdl. i Retten for deres Adfærd.

Knud Dyekiers Vejmølle.

Knud Dyekiers Tid var Privilegiernes Tid; det har vi allerede set. Mange Aar før han maatte betale Bøde for Landprang, havde han i sin Foretagsomhed stødt mod de gamle Mølleprivilegier, idet Herskabet paa *Timgaard* tvang ham til at nedlægge en Vejmølle, han havde rejst ved sin Gaard i Fuglbjerg.

Fremskaffelsen af Mel, Gryn og Malt, paa hvilke Ernæringen i Datidens Bondesamfund byggede, var dengang et stort Arbejde. Fra Oldtiden af var det vel Kvindearbejde at tilberede Kornet, saa Brød, Grød

og Øl kunde fremskaffes til Husets Behov. Og mange Steder havde man helt op til vore Bedsteforældres Tid Haandkværne staaende i Bryggerset. Af Knuds Dødsbo nævnes ikke mindre end to Haandkværne.

Det var især Malt, der maledes i Hjemmet paa Haandkværnen; men Rugmel til den grove Rugmelsgød, som man spiste hver Dag Aaret rundt, kunde ogsaa her males ved Haandkraft. Man har dog tidligt taget Vandkraften i Brug som Trækkraft for Kværene. Allerede i vore gamle Love som *Jyske Lov* træffer man Lovregler om Vandmøller og Mølleedamme.

Det er derfor ikke unaturligt, at bestaaende Vandmøller med Tiden erhvervede visse Rettigheder, og at deres Ejere med haard Haand holdt al Konkurrence fra nyoprettede Møller nede ved simpelt hen at faa dem dømt til Nedrivelse. Den Mølle, som føler sig truet af Knud Dyekiers Vejrmølle, er *Tim Vandmølle*.

Knud vidste nok, at dens Ejer ikke uden videre var til Sinds at finde sig i, at Vejrmøller rejste sig i Landskabet, hvor Mølleegæsterne til Tim Mølle boede. Thi en halv Snes Aar før Knud rejste sin Mølle, førte Herremændene *Chr. Linde* til *Aaberg* og hans Fætter *Niels Sehested* til *Timgaard* en vidtløftig Sag om en Vejrmølle i *Vedersø*¹¹⁾, som *Chr. Linde* havde rejst, og som brugtes af Egnens Beboere. *Linde* fik imidlertid Rettens Medhold og fik sin Vejrmølle kendt lovlig, idet han fører en hel Mængde Vidner, som kan erindre, at der engang tidligere omkring 1680 har staaet en Mølle paa det Sted, hvor *Linde* har opført den nye Vejrmølle. Flere Vidner har som Børn været med deres Far til Møllen i *Vedersø* med Korn, uden at de har hørt, at det var forbudt. Det var Tilfældet med *Jens Kristensen* i *Fuglbjerg* og *Niels Pedersen* i *Skelmose* i *Stadil*; *Lars Klou* i *Engkjær*, der som de to

Vedersø Mølle, som den nu ser ud.

andre er i Halvfjerdserne har ogsaa som Dreng været med sin Far, *Peder Lauridsen, Kaalbygaard* i Stadil til den gamle Mølle et Par Gange, men som Mand har han ladet male i Tim Mølle, og han mener, at det er et halvt Hundrede Aar siden, den gamle Mølle stod. Et andet Vidne siger, at der gik fra Stadil en gammel Hulvej, som kaldes »den Vej, der gaar til Møllejorden«. *Niels Knudsen* i *Halkjær* kunde huske Møllen og havde set, at den løb. En Mand mindedes en stor Oversvømmelse, da man ikke kunde komme over ved *Spangvig* til Tim, og saa kørte nogle til *Vejrmøllen* med deres Korn.

En gammel Kone paa 80 Aar, som hed *Margrethe Andersdatter* og boede i *Kjærgaard* i Vedersø, kunde erindre, at Møllen havde staaet Sydøst for *Aabjerg* udenfor *Gaardens Markdige*, hun havde endog kendt

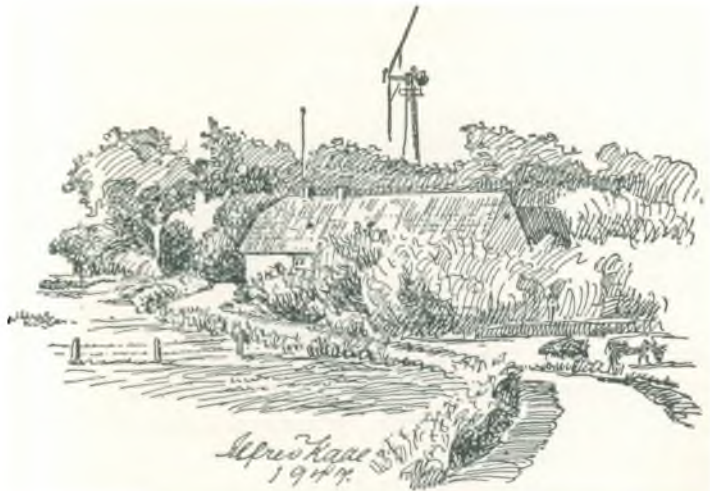
to Møllere, *Knud Jostsen*, som blev Rytter, og *Jens Mogensen*, der rømte. En anden Kone sagde, at hendes Far mest søgte *Gammel Mølle i Raasted*. Gamle *Ane Johansdatter* i *Hug* »haver i hendes Mindetid og unge Aar — hun er nær firs — kendt den Vejrmølle og selv *baaren Korn* dertil for at lade male og en Karl fulgte hende med en Sæk med fire eller fem Skæpper Korn til Vejrmøllen«.

Jens Jørgensen i *Moesby* i *Husby* har endog gaaet i Skole hos Mølleren *Jens Mogensen*, »og da malede Møllen altid, naar der var Vind«. Han vidste ogsaa, at Møllen havde faaet sine Sejl fra *Rysensten* i den Tid, da *Aaberg* hørte under denne Gaard, og at Mølleren siden solgte Sejlene »af sin unde Forsæt«, hvorefter han løb, og han havde hørt, at *Stub* og *Sten* blev solgt til *Holmsland* til en Vejrmølle.

Og saadan videre. En hel Egns gamle Mænd og Kvinder bekræfter, at der har været Vejrmølle i *Vedersø* omkring 1680. Om denne Vejrmølle er den ældste Mølle i *Vedersø*, kan ikke siges, men endnu staar paa den gamle Plads østen for *Vedersø Kirke* en Vejrmølle og trækker *Kværnene* for de *Møllegæster*, som vil søge den. Den gamle Mølle kom til *Holmsland* »*Stub* og *Sten*«, og her har vi maaske Oprindelsen til den gamle *Holmslands Mølle*.

Datidens Vejrmøller var *Stubmøller*, der var bygget op omkring et lodretstaaende meget svært Tømmerstykke, som kaldtes *Stubben*, og naar Møllen skulde vendes efter Vinden, drejede man det hele Mølléværk ved at dreje *Stubben*. En *Stubmølle* kan ses ved den gamle *Landsby* paa *Hjerl Hede* ved *Sevel*

De gamle Mølleprivilegier kunde dog brydes. *Aabjerg Mølle* eller *Vedersø Mølle* blev dømt lovlig. Det siges forresten, at det var *von Oblitz*, der nedbrød

Tim Vandmølle maler nu Elektricitet.

I de første Krigsjaar blev en moderne Propelmølle opsat for at hjælpe Vandmøllen med at holde Spændingen oppe i Ledningsnettet.

Vejrmøllen, fordi han vilde have en Vandmølle bygget, og derfor lod grave en Kanal fra et Sted, der hed *Balle* og ned tæt forbi *Aaberg*, men at denne Mølle siden blev øde.

Om Folk fra *Sønder Staby* fortælles, at de søger Tim Mølle, mens *Nør Staby* søger Øster Møllerne i *Raasted* og *Ulfborg* Sogne.

Mads Movstsen i *Vedersø* fortalte, at han engang kørte til Tim Mølle med et Læs Korn, men da han paa *Vejen* spurgte, at den ikke kunde male, kørte han videre til *Gammel Mølle* i *Raasted* og var der i to Dage, men fik dog ikke malet, hvorefter han kørte til *Vejrmøllen* i *Vedersø*, hvor han endelig fik malet. Hvilket Spild af Tid var ikke disse lange og besværlige Møllerejser!

Knud Dyekier havde saamænd Aarsag nok til at bygge en Mølle i *Fuglbjerg*, og de *Stadil* Mænd var

mere end villige til at bruge den. Men han blev stævnet til at møde for *Timgaards Birketing* i Brogaard den 28. Februar 1744 for »den Skade og Prejudice bemeldte Tim Mølle maatte lide, om een eller hver Mand i Stadil Sogn fik Møllerettigheder eller Maaleret«. Og det fremhæves i Stævningen, at der ingen Mølle har været i Stadil i Mands Minde, inden Knud Dyekier imod Loven gjorde sin, og Møllevejen fra Stadil er »helt kort og saa god som i Mands Minde«.

Stævningen gælder ogsaa Krigsraad *Svenning Andersen* og 76 Bønder af Stadil, *Ridefoged Buckholtz* paa Voldberg samt 50 Vidner fra Tim Sogn. Der var altsaa fra *Niels Sehesteds* og hans Ridefoged, *Birkerdommer Peder Sørensens* Side lagt op til en vældig Proces mod denne nye Mølle. Det var hele Søgningen fra Stadil Sogn, det gjaldt.

Knud Dyekier mødte for alle de indstævnede fra Stadil, ogsaa for *Svenning Andersen*, og han afleverede til *Birkerettens Sættedommer*, *Borgmester Niels Kier* i Ringkøbing et skriftligt Indlæg, hvori han søger at redde sig ud af Møllehistorien. Han siger deri, at han var af den Mening, at »jeg der saavel som i mit Hus en Haandkværn maatte bruge for min egen Huses Maaling formedelst lange og besværlige Mølleveje til *Timgaards* og andre Møller«, men han tilbyder at overlade Møllen til sit Herskab, *Krigsraad Andersen*, hvis *Sehested* og hans *Fuldmægtig* vil ophæve den anlagte Sag og Omkostningerne paa begge Sider. Dette Tilbud bliver afslaaet, og saa begynder en Vidneafhøring, der strækker sig over flere Dage.

Ved Vidneafhøringen oplyses, at *Tim Mølle* jo undertiden, naar der er Vandflod, ikke kan male, men ellers i Almindelighed godt kan betjene sine Gæster, og Mølleaaen bliver hvert Aar ryddet for bedre at

Vejen forbi Brogaard i Tim.

trække Vandet. Det siges ogsaa, at Gæsterne faar malet, som de kommer, idet ingen tog Møllestævne, førend de kom til Mølle, hvilket forøvrigt ogsaa var ulovligt. Enkelte Gange kommer der saa mange Vogne, 9—10 Læs og derover, at der er nok til et helt Døgn eller noget længere at male. Det er særlig mod Julehøjtiden, at der er saa travlt; saa har nogle indlagt deres Korn og siden hentet det, andre er bleven i Møllen eller draget op i Sognet for at overnatte, og ingen Møllegæst har maattet bie paa sit Korn til tredje Dagen, naar Kværnene ellers kunde gaa.

Hvordan var saa Knud Dyekiers Mølle? Ja, Mænd, der har set den og været inde i den siger, at den er mindre end andre Møller, men det ser ud som Kværnen er større end en Haandkværn, skønt ingen har set selve Stenene. Møllen har været brugt af Knud i seks til syv Aar, og det oplyses, at den ligger lidt nærmere ved Fjorden end Knuds Gaard, og at man siger, at der ligger to gamle Møllesten i Fjorden, men ingen kan huske, at der før har været en Mølle i Stadil.

Knud spørger et Vidne, om han ikke har hørt tale om de Møller, som Ivar Skikkild i Vejrum og Poul Tephede i Timring har bygget, og hvorpaa de ma-

ler deres Korn. Men Spørgsmaalet bliver ubesvaret, da Citanten protesterer imod det. Det er dog for os interessant at vide, at Knud Dyekier har haft aabne Øjne for de Fremskridt, der skete, og sandsynligvis har faaet Ideen til sin Mølle ved at se de to nævnte Møller paa sine Handelsrejser. Og der havde muligvis i ældre Tid staaet en Mølle ved Fuglbjerg.

Et af de væsentligste Forsvarspunkter for Fuglbjerg Mølle var den vanskelige og lange Møllevej. Tim Mølle laa dengang noget nærmere ved Timgaard end den nuværende Mølle.

Vi maa erindre os, at i gamle Dage gik Landevejen mellem Ringkøbing og Byerne nordpaa om ad Timgaard ¹³⁾, hvor den nuværende Landevej gaar forbi den gamle Bindingsværks Lade. Paa en lille Banke nær Vejen laa Borgen, hvortil førte en Vej, som gik over tre Broer. Det var Mølleaaen, som var ledet rundt om Gaardens Borgbygning, der nu er rent forsvundet. Fra Timgaard gik Landevejen over Aaen ved Brogaard, idet der som nu var to Broer og to Aaløb; ved Kirken drejede Vejen mod Nord og løb til Madum om trent hvor den nuværende Vej gaar.

Ved de to Broer var der lavt, og ved *Flodetider* gik Aaen over sine Bredder, og alting sejlede. Saa maatte man passe paa; var man ikke stedkendt, maatte man have en til at hjælpe sig; men stedkendte Folk kendte Mærkerne, og der var en stenlagt Kørebro imellem de to Broer. Det hændte dog, at en Mand kørte udenfor Vejen og nær var kommen galt af Sted og sat baade sit eget og Hestenes Liv til.

Dette farlige Sted skulde man altid over, naar man fra de vestlige Sogne skulde til Tim Vandmølle, og skønt gamle *Kristen Kjeldsen* fra Brogaard vidner, at Vejen undertiden »bliver repareret, naar den har det

Stadilvejen forbi Gaarden Svingel i Tim.

fornøden, saa var her dog et ret vanskeligt, ja farligt Sted at færdes.

At Vejen ikke var ufarlig ses af, at *P. M. Nødschou* i sin Bog »Beskrivelse over Thimgaard og Thim Sogn« 1782 omtaler dette Vejstykke og siger, at Vandreren maa prise sig lykkelig ved den nye Landevej, den vi nu kalder æ gammel Landevej, naar han »tænker tilbage paa de lange og trange Omsvøb, han forhen maatte gøre, og den Fare han om Vinteren saa sig underkastet ved Bækkenes og Moradsernes halsbrækende Overfart«.

Endnu værre for Stadilboerne end den Alfarvej mellem Brogaard og Timgaard var Færdselen over *Spangvig*, hvor Gammelaen skiller de to Sogne. »Den elendige Vej«, siger Nødschou. Her laa ganske vist ogsaa en Bro; men den kunde *Floden* tage, og Vandet kunde staa højt over Broen. Endnu i vor Tid kunde den nuværende Kommunevej her blive oversvømmet, og Landskabet Syd for Broen kunde da ligne en Sø.

Vejen gaar forbi Søgaard Sø.

I saadanne Tilfælde, der særlig indtraf om Efteraaret, maatte man køre om ad Vedersø for at komme til Tim. Det siger sig selv, at Vejen ved begge Sider af Broen var slem at køre paa, især naar man husker paa, hvor lidet organiseret Vejvæsenet paa de Tider var. Stadilboerne skulde paa den Tid selv holde Vejen i Stand, og Øst for Broen havde de flere Spor at følge. Et at disse Spor gik over noget Jord, som hørte Gaarden *Svingel* til. Dette Spor var det bedste at køre i, og Stadilmændene havde gjort den Handel med Manden i *Svingel*, at han hvert Aar skulde have en *Havrekjærv* af hver Mand i Stadil, som havde Heste og Vogn, for at de kunde faa Lov at køre paa hans Ager i Stedet for at køre i den gamle Vej, som var den rette.

Naar man var kommet forbi *Svingel*, kom der igen et lavt og sumpigt Sted paa Vejen forbi *Søgaard Sø*. Kristen Kjeldsen indrømmer under Forhøret, at her i fugtige Tider er et slemt Sted paa henved fyre Skafter (80 m), men det egentlig farlige Sted er dog kun omkring »fire Skafter« bredt, siger han.

Der var altsaa Forhindringer nok paa Knud Dyekiers Møllevej, og han havde vel haabet at faa Lov at beholde sin Mølle. Det fik han dog ikke, han maatte tage den ned igen og desuden betale Omkostningerne ved den førte Sag. Herremanden i Tim vandt denne Gang sin Møllensag, og Knud maatte finde andre Udveje for sin Virketrang, hvor han ikke saa let stødte an mod *Loven og de store Profeter*.

Pengeanbringelse.

Naar man paa de Tider havde en Skilling til overs, lagde man den i Buddike, der blev sat ned i Standkisten eller ind i Hængeskabet. Somme brugte at putte dem i et Strømpeskift, og kom der Krigsfolk til Landet, gravede man sine Skatte ned i Jorden. Men foretagsomme Folk, der havde mere end til Dagen og Vejen, købte Jord.

Knud Dyekier købte ogsaa Jord, og skønt han var Fæstebonde i Fuglbjerg, blev han saaledes ogsaa Jordejer og Husbonde.

Af Herredsfogeden over Ulfborg-Hing Herreder Søren Hendrichsen Gredsted købte han saaledes i Aaret 1740 *Bondeskylden af Gaarden Vinkælder i Torsted* og ejede den til sin Død, da den solgtes til Baronon paa Rysensten, der i Forvejen havde Gaardens *Herlighed*.

Vinkælder var som mange andre af Gaardene i Torsted fra Middelalderen en fri jordegen Bondegaard. Kongerne lagde dog tidligt visse Byrder paa de jordegne Gaarde. Det var dels ældgamle Skatter som Stud, Inne og Leding, dels en Hævden af, at hvad ingen ejer, det ejer Kongen, herunder uopdyrket Jord, Jagtret, Fiskerettigheder, Strand- og Vragret. Under Her-

Vinkælder i Thorsted.

lighed regnes ogsaa Retten til at tage idømte Bøder, Sægefaldsret, samt hvad man forstaaer ved Hals- og og Haandsret og Retten til ved Ejerskifte at faa Husbondshold; desuden er ogsaa Patronatsrettighederne til Kirke og Tiender indbefattet i det, man kalder *Herlighed*. Og endelig siger *Arent Berntzen* i »Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed«, at efter *Skipper Klements Fejde* svarede Selvejerne *Landgilde* ligesom Fæsterne. Udtrykket bruges om de Afgifter, der ydedes af Herligheden. Denne Opstand er da ogsaa den sidste af en lang Række Bondeopstande, som fandt Sted i Middelalderen, og hvori de jordegne, frie Bønder søgte at værges sig imod Kongens og den herskende Klasses Overgreb.

Bondeskylden er den Værdi af de jordegne Bondedegaarde, som ligger ud over den kongelige Tynge, Herligheden. Den tilhørte Bonden i Gaarden, det var Bondeejet. Mens Kongen altsaa kom til at eje Herligheden i de jordegne Gaarde og handlede med den som med andet Hartkorn, idet han overdrog største

Delen til Adelen, blev de jordegne Bønder som Fæstere at regne og ydede Landgilde af Herligheden. Bondeskylden var deres egen; den kunde deles ved Arv, indtil Chr. III i sin Koldingske Reces 13. December 1558 bestemte, at »een Arffving og icke fleere skall besidde itt Bondegods«. De andre Arvinger »skulle aname Fylliste af den, som Gaarden besidder«¹³⁾. Ved Arv blev det altsaa som en Slags Prioritet i Gaarden; den kunde sælges. Kongen og Adelen var ivrige efter at købe Bondeskyld, men den skulde altid først lovbydes til Frænderne.

Saadan Bondeskyld var det, Knud købte. Der var kun to Tønder Hartkorn, og den Bondeskyldsafgift, han nød for sin Pengeanbringelse, var to Tønder Rug om Aaret; men Pengeanbringelser har altid et Usikkerhedsmoment, og Vinkælder var heller ikke bombesikker. Dens Herlighed hørte under Rysensten, paa hvis Restanceliste Vinkælder i 1746 er opført med omkring halvtreds Rigsdaler.¹⁴⁾ Efter nogle Aars Forløb maatte Fæsteren *Niels Bertelsen* opgive Gaarden, og der kom en ny Fæster ved Navn *Poul Kristensen*. Da denne Mand var paa Rysensten for at hente sit Fæstebrev, kom Knud Dyekier og hentede hans bedste Ko for resterende Bondeskyld. Den ulykkelige Fæster løber nu til *Udstrup* i Sdr. Nisum, hvorfra Rysenstens Gods i Torsted og flere Sogne styredes af Ridefoged *Wilhelm Helt*, og klagede sin Nød. Helt medgav ham da et Brev til Knud Dyekier, hvori han skrev, at det var ham gavnligt, om han leverede Koen tilbage; men Knud sagde, da han saa Ridefogedens Navn: »Den Karl tager vel ingen!« og Poul Vinkælder maatte gaa hjem med den Besked.

Nu blev Knud stævnet for Rysenstens Birketing for sin Fremgangsmaade, og han skynder sig til Gen-

Det gamle Stuehus i Sønder Muldbjerg i Hover.

gæld at stævne Poul Kristensen for resterende Bondeskyld.

Fæsteren kalder i et skriftligt Indlæg, der sikkert er forfattet af Wilhelm Helt, Knud for en Bondeplager med Ordene:

»Det gaar mig fattige Lazarus mod den rige Knud Dyekier, som Ordsproget lyder, ingen bedre til en Bondeplager end som Bonden selv, Knud Dyekier som en forfaren Mand i Lov og Ret; men jeg derimod en ulovkyndig og fattig Mand maa vel undres paa hans givende Kald og Varsel«.

Knud havde handlet ulovligt, idet han ikke havde stævnet i rette Tid for Restancerne og nu taget Pant, før han udgav Stævning. Sagen blev derfor jævnet ved et Forlig i Retten, hvorved Fæsteren indgaar paa at betale sin Restance paa 2 Tønder Rug til Michelsdag, mens Knud nedsætter Afgiften til 1 Tønde Rug om Aaret, foruden hvad Villighed, Fæsteren plejer at gøre ham. Bondeskyldsejeren maatte altsaa, naar det kneb, finde sig i en Rentenedskæring. Det var forøv-

rigt noget, alle Ejere af Bondegods var kendt med, idet Eftergivelse af Landgilde og Indfæstning ofte brugtes, naar gældbundne Bønder gik fra Gaardene, og der kom nye Fæstere.

Knud var ogsaa for Rysenstens Birketing med i en anden Sag, som begyndte 14. November 1749. Sagen viser ogsaa her Knud som en Mand, der ikke er ræd for at sige Baronens Ridefogeder imod.

Sagen drejer sig om Tørvegravning og Lyngslet paa *Kronhede* i *Torsted*, idet Godset hævdede Grænser for dette Hedeomraade, som senere Ejere maatte trække langt tilbage (se A. K.: *Torsted* 1945). Vinkælder ligger op imod den Hede, og her hævdede Baroniet, at det alene havde Ret til Lyng og Hedetørv. Denne Ret var det svært at haandhæve, især fordi Aaberg i Vedersø havde en Bondegaard med tilhørende Hede i den østlige Side af Heden; det er *Aarbjerg* i *Torsted*, og Baroniet hævder, at de Aaberg Bønder fra Vedersø, Husby, Staby og Madum bjerger Lyng og Hedetørv i *Kronhede* under Paaskud af, at de skal hente slige Ting til deres Herskab fra *Aarbjerg Hede*.

Ja, Jens Øster Bjerg i Husby var endog saa fræk at hente af den »Ildebrand«, der var gravet til Brug paa *Udstrup*, fire Læs Tørv, og først da det var ved at blive opdaget, lod han sig leje til at køre et Læs til *Udstrup*.

Det er mange Bønder det drejer sig om, 44 fra Vedersø, 12 fra Husby, 14 fra Staby, 3 fra Madum og 5 fra Tim foruden Knud Dyekier af *Fuglbjerg*.

Paa den Tid brugtes Hedetørv og Lyng baade til Brændsel og Strøelse, ja Lyngen var meget brugt som Foder. De vestlige Sogne var imidlertid forholdsvis fattige paa god Hede, og derfor kørte man gerne den lange Vej til *Torsted* for at hente baade Tørv og Lyng.

Baronen indsatte Hedefogeder, seks Bønder af Torsted, der skulde vogte Kronhede imod Vestersognsfolkene, som rottede sig sammen, og *»med Vognkæppe og andet ulovligt Gevær, de havde ved Hænde, imod Lensbaronens Bønder har gjort Revolt«*.

Det gik altsaa noget varmt til i Heden, og man kan ikke tænke sig, at Torstedbønderne har været saa svært glade for det Hedefogederi.

Ogsaa Knud Dyekier havde været i Heden, mange Gange med flere Vogne. Nu blev han stævnet at møde i Brohuset ved Rysensten for Birkeretten sammen med de mange andre Bønder.

Imidlertid vil Knud ikke anerkende, at han har været paa Baronens Enemærke; han hævder, at han kun har været i Vinkælder Hede, som var hans Ejendom. Om han har Ret eller ej, kan vi ikke vide noget om. Sit Svar paa Stævningen giver han i en Skrivelse til Birkedommer *Lauritz Rømer*. Den er fuld af Selvhævdelse og ikke fri for Humor, hvorfor vi da ogsaa vil tage den med her, skønt den og meget mere om denne Lyngslet og Tørvebjergning kan læses i min Bog om Torsted.

»... Velædle Sr. Lauritz Rømer. Der har været tvende Karle for min Dør og Bopæl i min Fraværelse og læst en Stævning, hvorudi mit Navn ikke er nævnt efter den mig leverede Copie. Vides ikke, hvad der er Ret efter den Stævning, heller de har løbet fejl som de, der vilde gaa til Dothan, men gik ind i Samaria; mens har i Minde om ulovlig Lyngslet, som jeg ikke ved at have forøvet. Vel har jeg noget Ejendom i Torsted Sogn, Win Kielder kaldet, mens tror jeg ikke, at jeg eller nogen paa mine Vegne har bjerget Lyng videre end af Arrild er sket af dem, som samme Eje har haft og bjerget aarlig deres Lyngslet,

Muldbjerg Mølle er nu et forholdsvis anseeligt Anlæg, den ligger meget idyllisk i den grønne Dal.

og som mig er hjemlet ved lovligt Skøde, og tror ikke, det vorder mig fra vundet...

Med forbliver velædle og velvise Hr. Birkedommere allerydmygeste Tjenere.

Foulberg, den 11. November 1749.

Knud Jensen Dye Kier.

Hele Sagen endte med nogle skrappe Advarsler til de paagældende Bønder.

Man træffer ikke sjældent paa Bønder, der ejer Bondeskyld som Knud. Langt sjældnere er det at træffe en Bonde, som ejer *Herlighedsretten* til sin egen eller andres Gaarde.

I *Sønder Muldbjerg* i *Hover Sogn* sad paa denne Tid en saadan rigtig Selvejrbonde ved Navn *Oluf Kristensen Venner*, som ejede baade Gaarden og *Muldbjerg Mølle*. Ejeren maa nok have haft Pengevanskeligheder at slaas med; for i 1749 skøder han Gaardens Herlighedshartkorn ¹⁶⁾ Tønder 6—2—2—1¹/₈ til Knud Dyekier for 200 Rdl. paa den Betingelse, at han ikke maatte overdrage Skødet til sin Husbonde paa *Søndervang*, og at Sælgeren eller hans Arvinger

beholdt Tilbagekøbsretten for den samme Pris, som Knud havde givet. Det præciseres endvidere i Skødet, at det kun er Herlighedshartkornet; Bondeskyløden, som udgjorde Htk. Tønder 2—3—1—1²/₃, beholder Oluf Kristensen »ganske uforkrænket«. Møllen, som kaldes »en liden Vandmølle« er ogsaa uden for Handelen. Det hedder sig forøvrigt om Mølleren, at han af Alders Tid har haft Ret til at faa to Køer og nogle Faar græsset paa Gaardens Marker, samt at han faar Jord i Marken, hvor han kan lægge den Gødning, som falder af hans Kreaturhold, i »de Fald, hvor Beboerne sielf vil lægge sin Giøde«.

Mølleren havde altsaa baade Græsning og Saaningstrettigheder.

Knud Dyekier, Fæstebonden, var blevet Proprietær, Herskab, eller hvad vi nu vil kalde det. Og Krigsraad Svenning Andersen, som nok ogsaa havde været ude efter Sønder Muldbjerg, blev noget sur og vranten imod sin velstaaende Fæstebonde, der maaske var bleven en Kende mere stiv i Nakken, efter at han i al Beskedenhed var bleven Krigsraadens Kollega. I Landgilde af sin Herlighedsret fik Knud i Følge Skødet 10 Rdl. om Aaret eller fem Procent i Rente af sine Penge.

»Sorrig og Glæde«.

Aaret før Købet af Sdr. Muldbjerg havde Knud den Sorg at miste baade sin Kone Else Larsdatter og et af sine Børn, nemlig den seksaarige Søn Jens¹⁷). Else havde nylig skænket Knud sit femte Barn, en lille Pige, men levede ikke et halvt Aar efter Barnets Fødsel, og Jens døde straks efter sin Mor. Knud stod nu som Enkemand med fire Børn, hvoraf den ældste var tretten og den yngste laa i æ Bys; ganske vist

var den ældste en Pige, hun hed *Anne Marie* og blev senere gift med *Kristen Lauridsen Broe* i *Fjandby* i *Sdr. Nissum*, men *Drengene Lars* og *Peter* var nogle meget smaa Fyre paa fem og to Aar.

Knud havde nødig at faa sig en Hjælper i sit Hus; han var nu 42 Aar og i sin bedste Alder. Sin anden Hustru fik han fra en af Nabogaardene, hun hed *Johanne Olesdatter* og var en Snes Aar yngre end han. I Løbet af nogle faa Aar fødte hun Knud Sønnerne *Ole*, *Jens*, *Svenning* og *Mads*, saa der var en rig Opvækst i Hjemmet i *Fuglbjerg*, og Knud havde mange at sørge for; hans Virkelyst var ikke formaalsløs, de mange Børn skulde med Tiden sættes i Vej.

Om Formuesforholdene i Knuds Gaard ved *Else Larsdatters Død* oplyser *Søndervangs Skifteprotokol* meget indgaaende, at Knud og *Else* havde været velstaaende. Der var en Arv at dele paa over 600 Rdl., og saa maatte Knud endda først til *Søndervang* betale nogle Restancer, af hvilke en Del var fra *Faderens Tid*.

Da Knuds Fader, *Jens Espersen*, blev gammel, og Knud blev gift, fik han Halvdelen af sin Faders Gaard i Fæste, mens Faderen beholdt den anden Halvdel, som han bedre kunde magte.

Knuds Fæstebrev er udstedt 1730 og lyder saaledes: ¹⁸⁾

»Paa sit naadige Herskabs højæd. og velb. Frue *Christina Fuien* sal. Geheimeraad Hr. *Jens Harboes* Frue til *Søndervang* og *Støvringgaard* hendes Vegne som Fuldmægtig haver jeg sted og fæst, saa som jeg hermed steder og fæster til *Knud Jensen* barnefødt i *Stadil Sogn*, *Fouglberg*, sin Fader *Jens Espersens*, hans iboende halve Part, som han fornævnte sin Søn *Knud Jensen* godvillig opladt haver. Samme halve Part af indbemeldte Gaard staar for *Hartkorn Tønder*

2-7-3- $\frac{1}{2}$ og skylder aarligt til Landgilde: Rug 1 Tønde, Byg 1 Tønde, Havre 4 Skp., Smør $\frac{1}{2}$ Lisepund, $\frac{1}{2}$ Svin, $\frac{1}{2}$ Lam, $\frac{1}{2}$ Gaas og 1 Høne, hvilken halve Part af merbemeldte Gaard forbem. Knud Jensen sin Livstid udi Fæste maa nyde, bruge og beholde med dens rette Tillæg udi By og Mark, naar han af fornævnte Hartkorn svarer og betaler alle paabudne og herefter paabydendes vorder kgl. Skatter og Kontributioner samt yder bemeldte Landgilde efter Jordebogen i lovlig Tid og forretter sin Andel af Rejser og Hoveriet tillige med sin Fader som de andre Søndervangs Bønder af samme Vilkaar og holder Gaarden ved god Hævd og Bygning og den forbedre, at den alle Tider kan staa for et fuldt Syn efter Forordningen, og ikke leje eller fæste fra samme Gaard Ager eller Eng eller noget af dens Tillæg i nogen Maade, ikke heller nogen Afgrøde derfra bortføre eller bortføre lade. I det øvrige haver bemeldte Knud Jensen efter hs. kgl. Majestæts allern. udgangne Lov og Forordning sig som en ret Fæstebonde at rette, skikke og forholde og være hans Herskab og dens Sendebud hørig og lydige alt under dette Fæstebrevs Forbuds- og Tilfæstning har han givet og betalt 8 Rdl. Til Bekræftelse under min Haand og Signet.

Datum Søndervang den 9. Okt. 1730.

P. Lund.

Lund var Ridefoged paa Herregaarden; han giver 5 Aar senere Fæstebrevet en Paategning om, at Knud nu ogsaa faar den anden halve Part af Gaarden, da hans Fader er død, imod en Indfæstning af 4 Rdl., da Gaardsparten er meget forfalden paa Tømmer og Tag og behøver en stor Reparation. Tilføjelsen er dateret

Det gamle Salshus i Søndervang er en trefløjet Bygning og stammer sandsynligvis fra første Halvdel af forrige Aarhundrede. De to Sidefløje er lavet om til Udhuse, men har før været forsynet med større Vinduer.

den 22. Februar 1735 og nævner, at Knud Jensens skrøbelige Moder skal have fornøden Ophold i sin Levetid.

Endelig var Brevet af den samme Ridefoged forsynet med endnu en Tilføjelse, hvori siges, at da Knud forretter æen fjerde Dags Arbejde i Hø og Kornhøsten mere end de andre Søndervangs Bønder af lige Vilkaar, skal han for Fremtiden forskaanes for denne Dag, som herefter skal tilfalde *Peder Sylvestersen i Langagerhus*, som var en nyoprettet Ejendom paa et Album Hartkorn, der tilhørte Kirken¹⁹⁾. Knud skulde dog køre det Hø og Korn hjem, som *Peder Sylvestersen* paa denne fjerde Dag høstede.

Disse Tilføjelser gjorde Herremanden nu Vrøvl over, idet han mente, de var ugyldige, da intet stemplet Papir maatte indeholde mere end eet Dokument, og her

var hele tre. Husbonden tilbyder dog at give Knud et nyt Fæstebrev paa Faderens Gaardspart imod, at Knud svarer Renter og Renters Rente af alle de Restancer, som var baade fra Faderens og hans egen Tid. Og det maatte Knud gaa ind paa.

En anden Pengesum maatte Knud ogsaa indgaa paa at betale til Husbonden. Han var nemlig gaaet i Kaution for sin Søstersøn *Kristen Graversen*²⁰⁾. Denne unge Mand havde af Svenning Andersen faaet Lov til at rejse til Holsten eller et andet Sted i et Aar, saa han kunde tjene sig nogle Penge »til sin Moders paaboende Gaards Konservation og Udgifts Betaling«.

Passet er udstedt i 1740, og med Ordet Holsten menes vistnok *Slesvig*; man skelnede dengang ikke saa nøje. Begge Lande hørte jo under det dansk-norske Monarki. For at sikre sig, at Kristen Graversen kom hjem igen, havde Godsejeren altsaa forlangt, at han skulde stille med en Kautionist. Knud Dyekier hævder imidlertid, at han ikke bør betale de 20 Rdl., som det drejede sig om; for Kristen var kommet hjem igen sidst i Juli Maaned og blev hjemme i mange Maaneder. Ganske vist rejste han saa igen sammen med nogle flere, der havde faaet Lov at rejse, og Knud venter endnu, at han skal komme hjem igen.

Men Skifteretten kender, at Pengene skal gaa ud af Boet. Saadan plukkede Herremanden sin velhavende Fæstebonde.

Naa, der blev jo da lidt tilbage. Velstanden i Knuds Hjem gav sig flere Udslag; den afdøde Hustrus Klæder var pyntet med en Del Sølvknapper. Man elskede at vise sin Velstand i Klædedragten. Else Larsdatters efterladte Garderobe var vel ikke særlig stor, men der var Kapital anbragt i den. Vi skal se en Fortegnelse over hendes Klæder:

- 1 sort Klædes Kjortel med 8 Sølvknapper.
- 1 ny brun Klædes Trøje med 7 Sølvknapper.
- 1 brun Klædes Trøje med 8 Sølvknapper.
- 1 blaa Klædes Trøje med 8 Sølvknapper.
- 1 Callemankes Bol med 26 Sølvmallen i.
- 1 sort Klædestrøp og 1 blaa Firsilstrøje.
- 1 rødt Sarses Skørt.
- 2 brune, 1 grønt og 1 blaat do.
- 2 røde Vadmellsskørter.
- 1 ny og en gammel Chartunnskaabe med Sølvhager i.
- 1 sort Atlaskes og 1 hvidt Netteldugsforklæde.
- 2 hvide, 1 blaa Lærreds og 1 blaa og hvidt Chartunnsforklæde.
- 2 sorte Fløjls huer med Kniplinger.
- 2 Fløjls Pandestykker.
- 1 sort Baand med trende Sølvdopper ved.
- 2 hvide Netteldugs og 2 hvide Lærredsklæder.
- 1 brunt og 1 grønt Silkeklæde.
- 2 Par Lærreds Helærmer med Kniplinger.
- 1 Flort Krave og 1 rød Klædestrøje.

Hvilke Trøjer og Skørter, der skulde bruges sammen, siges desværre ikke, men Læseren kan jo i Fantasien prøve paa at klæde Else Larsdatter i sin fineste Stads med saa mange Sølvknapper og saa meget Silke, Fløjl og Klæde som muligt. Hun har til Tider været overordentlig pyntelig.

Knud blev ikke nogen gammel Mand, han døde i 1761, og vi vil kigge lidt paa, hvad Huset rummede paa den Tid.²¹⁾

Besætningen i Gaarden bestod da af 4 Heste, 2 Plage og 1 Føl samt 5 Køer og 3 Kvier. Desforuden var der et Svin og en Snes Faar samt 4 Stude, af hvilke de to var graahjelmede, en var sort og en hvid med sorte Prikker.

I et Skab, som hang paa Væggen i Dagligstuen, var der 6 Sølvskeer med Knuds og hans første Kones Navnetræk og Aarstallet 1743. 6 andre Sølvskeer, den ene med et adeligt Vaaben og Aarstallet 1709, en anden var mærket med *Arve Johansens* Navn i en Cirkel, og inde i Cirklen stod M. S. D. 1679.

Et andet Egeskab stod nok paa Gulvet, det havde to Døre og 14 Skuffer samt en Skænk foroven. Her stod blandt andet et Par Messing Vægtskaale med Lodder samt to Stenkrus, hvoraf det ene havde Tinslaag, mens det andet havde et Sølvlaag mærket J. H. A. I et tredje Skab var bl. a. nogle Ravknapper samt 19 Rigsdaler i rede Penge.

I Stuen stod en Bilæggerkakkellovn af Jern, et Fyrrebord med Skab under og to Senge. Der var nogle faa Bøger: en Heste Lægebog, en gammel Lægebog, en Bibel og en gammel Beskrivelse over adskillige Lande af Hans Hansen Schou. Der var en Malm Morter, 3 brogede Stentallerkener og 7 af Træ.

Mælken opbevaredes her i Stuen, der var baade et Mælkeskab med fem Hylde og tre Fjæl Hyldeborde til en halv Snes Mælkesætter; de har sikkert været anbragt ved Bjælkerne.

I Vesterstuen fandtes blandt meget andet seks Glaslamper, der stod nogle Kister med Klæder og to Sengesteder; her var Mælkehylde til 14 Sætter.

Ude i Gaarden var der en hel Del Tønder samt noget Tømmer, en Skibstrappe; et Par Ankertove laa i Vognskjulet. I Smedehuset stod en Ambolt og en »Bælle« samt andet nødvendigt Tilbehør. Et Par Haandkværne stod i det vestre Porthus; her var ogsaa noget Rebslagerværktøj, som Knud muligvis har brugt, og i et Kammer var der fjorten Hylde med en hel Del Træsko, som Knud jo handlede med. I et an-

det Kammer en Del Tønder, deriblandt en Halvtønde med Tran, som »skal til Feldberederen i Brejning«.

Knuds Klæder var endnu stærkere prydet med Sølvknapper end Else Larsdatters. Han har en brun Klædes Klædning med 29 Sølvknapper, to Skindveste, den ene med 25, den anden med 36 Sølvknapper og desuden en Callemankes Nattrøje med 18 Sølvknapper. Af andre værdifulde Genstande maa vi fremhæve hans Futteral med Badskærinstrumenter, 7 Tinfade og 17 tunge Tintallerkener.

Det er kun et lille Uddrag af, hvad hans Dødsbo rummede. Det havde jo været interessant, om vi havde haft alle de 183 Papirlapper med Opskrifter paa Dødsboets Fordringer, men de er for længst gaaet i Kakkelovnen.

Af de to Kuld Børn, Knud efterlod sig, fik det første Kuld den største Arv, idet Boets Beholdning efter Else Larsdatters Død udgjorde 672 Rdl., hvoraf Knud dog arvede Halvdelen. I 1761 var Boets Aktiver lige saa store, men Gælden større, idet det første Kuld Børns Arv for en Del indestaar i Gaarden, nemlig 215 Rdl., desuden blev Gaardens Bygfældighed sat til den mægtige Sum af 196 Rdl., den ved Gaarden pligtige Besætning til 181 Rdl., Æde og Sædekorn samt Folkeløn i et Aar til 77 Rdl., og Skifteomkostningerne beløb sig til 35 Rdl.; reel Gæld var der næsten intet af. Der blev knap 50 Rdl. at dele.

Det ser ud til, at Knud Dyekier har været svagelig i sine senere Leveaar, derpaa tyder Gaardens tilsyneladende daarlige Tilstand. De store Summer for Bygfæld og Besætning kan ogsaa skyldes Herremandens Paagaahed. Han vil ikke have for mange Penge trukket ud af Gaarden. De mange udestaaende Fordringer kan vel ogsaa tydes som et Svaghedstegn hos

Knud, eller ogsaa har det været et Princip hos ham at betale, hvad han købte, men sælge paa Kredit.

Man fristes til at gætte paa, at det var Tæring, som Knud Dyekiær døde af; denne Sygdom gør jo Folk trætte, og Knud har tilsyneladende haft en længere Træthedsperiode, inden han bukkede under.

Et Eksempel paa Inddrivelse af Gæld har vi dog fra 1758 ²⁹⁾, hvilket Aar Knud stævnedes *Laurs Mikelsen* fra *Alrum* for en Gæld paa 43 Rdl. Sagen blev forliget og Laurs skaffede Pengene. Han var vist født i *Kirkegaard* i *Hover*, hvis Bondeskyld han havde arvet efter sin Fader *Michel Kristensen* ²⁸⁾.

Sidste Gang, Knud søgte til Tinge, er den 8. April 1761, da han lader tinglæse et Pant paa Vinkælder og Sdr. Muldbjerg. Det er den endnu ikke udbetalte Mødrenearv efter hans første Hustru, som her gives Sikkerhed for i de godt og vel 8 Tønder Hartkorn, som disse Ejendomme stod til, og Knud nævner ikke uden Selvfølelse, at Indtægten af Ejendommene foruden Tørv og Brændsel af Vinkælder udgør 12 Rdl. og 1 Td. Rug. Sdr. Muldbjerg gav jo aarligt 10 Rdl., og de to andre kommer af et Hus paa Vinkælder Mark, der kaldes »*et øde Møllestedes Ejendom*«. Her havde tidligere været en Vandmølle, som nu var nedlagt.

Den 31. Maj 1761 døde Knud Jensen Dyekier knap 55 Aar gammel. Frænder og Naboer bar ham paa Baare til Stadil Kirke, hvor hans Støv nu er blandet med mange efterfølgende Slægtleds. Tiden har malet baade ham og alle de gamle Stadilslægter til Støv; men hans Navn og Eftermæle lever videre. Hans store Virketrang og gode Evner har gjort, at vi ved noget mere om ham end om saa mange andre i hans Tid.

Vi har set ham drage Forbindelser ud over alle Næbosogne, hvor han har været en kendt Person. Vi har

set ham handle med Køer, Heste, ja store Svineflokke, med Tjære, Tran, med Jern og Træsko, købe Ejendomme, hvis Afgifter han maa værne om. Han optræder som Smed, som Læge sætter han brækkede Arme sammen. Han var øvet i Skrivekunsten, var Mellemand ved Bøndernes Brændevinssalg, forsøger sig som Møller.

Det er en ualmindelig mangesidig Virksomhed, selv i de Tider, hvor Bønder kunde have et Haandværk eller to ved Siden af deres Gaardes Drift. Der er Tegn paa, at han har drevet Rebslageri, idet der ogsaa findes Rebslagerværktøj i hans Gaard. Han drev Udlejning af visse Genstande som Ambolte og Høleer.

En stor Del af sine Regninger fik han betalt med Kørsler, Høslet og andet Arbejde, ligesom han modtog Huder af forskellige Slags og havde som Følge heraf Forbindelse med Garvere, eller som de kaldes Feldberedere.

Han har været en selvtænkende Natur og turde sætte haardt imod sin Herremand; en fjerntboende Ridefoged som Wilhelm Helt paa Udstrup taler han frit imod. Noget voldsom har han nok ogsaa til Tider været, og undertiden kom han galt af Sted og maatte bøde for det.

Hans sarkastiske Sind har nok skaffet ham en Del Uvenner og hans Kredit ligeledes. Det er jo ikke ualmindeligt, at Folks Sindelag skifter fra den Dag, da Gælden stiftes til den Dag, den skal betales. Og dette kendte Knud meget godt. Hans Bogføring har dog vel nok været noget omtrentlig, og meget af hans Regnskabsvæsen beroede paa Hukommelsen. Det er ogsaa muligt, at hans Omgang med Brændevin og indstrandet Spiritus har præget ham noget; men han var, saavidt man kan se, en Mand, der blev set op til. Han var blandt andet ved sin Død Præstens Medhjælper ifl. Forordningen af 24. Marts 1629.²⁴⁾

Ved Dalsgaarde i Alrum.

Storken, den sjældne Fugl, lader sig se hver Dag i Engene omkring Alrum.

Lidt om Efterslægten.

Knud var død. Nu var Enken Johanne Olesdatter ene om Gaarden og Børnene. Hun giftede sig to Aar senere med Præstens Avlskarl *Peder Siøng*²⁶⁾, som hun fødte tre Børn. Men en af Knuds Sønner, Ole, fik senere Fæstegaarden, som han købte til Selveje i 1792, da Stadil Bønder købte Søndervang med Bondegods og blev deres egne Mænd.

Nogen udtømmende Redegørelse for Knud Dye-kiers talrige Efterkommere kan jeg ikke give, dertil vilde fordres et meget stort Studium, og det vilde sikkert ogsaa fylde alt for meget i Aarbogen. Men hos Træhandler *Peder Jensen* i Ringkøbing har jeg faaet en Mængde Oplysninger²⁶⁾, som jeg her skal meddele lidt af, idet vi søger for hvert af Knuds Børn at føre Slægten lidt op imod vor Tid, saa de af Eg-nens Folk, som maatte høre til Ætten og kender deres Ophav nogle Led tilbage, dog maaske kan have Nytte af disse spredte Oplysninger.

1. *Anne Marie Knudsdatter* er Knuds ældste Barn. Hun er født c. 1736 og var allerede nogle Aar før Faderens Død indgaaet i Ægteskab med *Kristen Lauridsen Broe* i Fjandby i Sdr. Nissum Sogn.

2. *Lars Knudsen* født 1744. Han blev gift med Enken *Ane Marie Larsdatter* af Gaarden Mtrn. 5 i Alrum i Stadil Sogn. Denne Gaard fik han Skøde paa i 1792 for 425 Rdl.; da *Ane Marie* døde, giftede han sig med *Else Jensen*, f. 1759.

Lars Knudsen havde i sit andet Ægteskab to Børn. *Anne Marie Larsdatter*, f. 1795. Hun fik Fødegarden og blev først gift med *Jeppe Mikkelsen*. Hendes anden Mand var *Henrik Knudsen*, der var født i Aaret 1800.

Anne Maries Børn er a) *Anne Marie Jeppesdatter*, f. 1819, b) *Mikkel Jeppesen*, f. 1821, c) *Lars Kristian Jeppesen*, f. 1824 og d) *Jeppe Henriksen*, f. 1832. Han er opkaldt efter sin Moders første Mand, og han fik Gaarden. Hans Søn *Henrik Jeppesen* var Opholdsmand i Alrum 1881, vistnok i Stamgaarden.

Lars Knudsens andet Barn var en Dreng ved Navn *Knud Larsen*, der blev født 1800; han blev gift med *Maren Jensdatter* og Ejer af *Dalsgaard* i Alrum. Deres Søn hed *Lars Knudsen*, født 1826.

3. *Peder Knudsen*, f. i Fuglbjerg 1747. Han kom udensogns som voksen og blev gift med Enken *Mette Pedersdatter* i Gaarden *Bollerup* i Rindom, hvor han og hans Efterslægt kom til at leve. Han var gift tre Gange, og hans andre Koner var *Johanne Iversdatter* og *Karen Jensdatter*.

Johanne fødte ham Sønnen *Iver Pedersen*, som fik Gaarden af sin Stedmoder *Karen* i 1819. Hans Søn *Carl Iversen Bollerup* overtog Gaarden 1853, og hans Søn *Iver Bollerup* fik 1895 *Bollerup*, der nu ejes af hans Svigersøn *Cenius Pedersen*.

4. *Ane Knudsdatter*, f. 1748 i Fuglbjerg, var et lille Nor, da hendes Mor døde; men hun klarede sig dog igennem. Om hende ved jeg intet.

5. *Ole Knudsen* er af *Knud Dyekiers* andet Ægteskab. Han er født i *Fuglbjerg* 1750, blev gift med *Mette Marie Jensdatter*, og de fik vistnok *Fødegaarden Mtrn. 101a* i *Fuglbjerg*. *Ole* havde mange Børn:

a) *Johanne Olesdatter*, f. i *Fuglbjerg* 1783.

b) *Knud Olesen*, f. i *Fuglbjerg* 1785, gift med *Ane Margrete Jensdatter*, f. i *S. Lem* 1788. De ejede en *Gaard* i *Opstrup* i *Stadil* (Mtrn. 143); *Gaarden* gik i *Arv* til *Datteren Marie Katrine Knudsdatter*, født 1822, og hendes *Mand Iver Lauridsen*, der blev *Sognefoged*. Deres to Børn døde, og efter *Marie Katri- nes Død* giftede han sig med *Kirsten Andersdatter* af *Fjand*.

Knud Olesen havde desuden en *Søn*, som fik *Herremandsnavnet Svenning*, f. 1825.

c) *Maren Olesdatter*, f. i *Fuglbjerg* 1786, gift med *Niels Andersen*, *Gaardmand* i *Alrum* (Mtrn. 1). Deres *Datter Mariane Nielsdatter*, f. 1822 i *Alrum* blev gift med *Nis Hansen Schmidt*, som ejede *Lindholm* i *Tim*, en stor *Parcelgaard* fra *Timgaard*; deres *Søn P. Schmidt* ejede *Lindholm* 1920.

d) *Jens Olesen*, f. i *Fuglbjerg* 1789, gift med *Ane Enevoldsdatter* af *Opstrup*. De fik *Fødegaarden* i *Fugl- bjerg*, men har ingen *Efterkommere*.

e) *Peder Olesen*, f. i *Fuglbjerg* 1793, gift med *Ane Børgesen*, f. 1783 i *Vedersø*. De kom til at bo i *Fugl- bjerg* (Mtrn. 104 d). Hans anden *Hustru* var *Ane Andersdatter*, f. 1802. *Sønnen Andreas Pedersen*, f. 1836, fik *Fødegaarden* i *Fuglbjerg*, han var gift med *Ane Jensdatter* f. 1843 i *Opstrup*. Hun døde 1926. *Sønnen Peder Pedersen*, f. 1869, gift med *Karen Kolby*, fik *Gaarden*.

f) *Ole Olesen*, f. 1796 i *Fuglbjerg*.

g) *Karen Olesdatter*, f. 1799 i *Fuglbjerg*.

Ved Alrum Bro lige Øst for Kirken mødes tre Vandløb, der som en bred Strøm føres ud i Stadil Fjord. Broen og Dæmningen er meget høje. Man ser ud over Engen mod Nord. I Baggrunden skimtes fra venstre Side Østertoft, Svingel, Mejeriet Phoenix, Tim Kirke og Brogaard.

6. *Jens Knudsen*, født 1753 i Fuglbjerg, han blev Gaardmand i *Stadil By* (Mtrn. 91 a) og gift med *Ane Jensdatter*. De havde syv Børn, af hvilke *Laurids Jensen*, f. 1795, blev gift med *Johanne Jensdatter af Kamp* i Stadil, født 1797. Deres Søn *Jens Lauridsen*, ogsaa kaldet *Jens Smed* fik Bedstefaderens Gaard, hans Søn *Niels Kamp Jensen*, ogsaa kaldet Smed, havde Gaarden i 1936.

Om *Laurids Jensen* og *Johanne Jensdatter* fortælles, at *Johanne* egentlig skulde have haft *Knud Olesen*

af Opstrup, den senere kendte Gaardmand i Mejlby, men om Sommeren tog han Tjeneste i Slesvig, og saa tog Johanne Laurids i Stedet.

Jens Lauridsen Smed var noget Haandværker ved Siden af, at han drev Gaarden. Han havde maaske arvet noget af Knud Dyekiers Snille; han kunde i hvert Tilfælde trække Tænder ud paa Folk, ja i 1872, da der var Koppeepidemi, hjalp han Distriktslægen med at vaksinere sammen med æ *Kry'k Skræder*. Man siger, at Jens Smed brugte sin Pennekniv og Skræderen en Syl til Indpodningen. Muligvis har Smednavnet fulgt denne Slægt lige fra Jens Espersens Tid.

7. *Svenning Knudsen*, f. i Fuglbjerg 1755. Om ham vides intet, men han var levende i 1761 ved Faderens Død.

8. Den yngste af Knud Dyekiers Børn, som naaede op i Alderen var *Mads Knudsen*, født i Fuglbjerg 1756. Han blev Gaardmand paa *Stadilø*, idet han som andre af Brødrene giftede sig med en Enke. Hun hed *Maren Kristensdatter*, hendes første Mand, *Mikkel Jepsen* blev dræbt af Lynet i 1791. Mads fik Skøde paa Gaarden som Selvejer i 1792. Det er Mtrn. 1a paa *Stadilø*.

Mads havde tre Sønner: *Mikkel*, født paa *Stadilø* 1796, Knud født 1798, og Peder født 1799; men deres Afkom kender jeg intet til.

Af det her fremdragne lægger man Mærke til, at langt de fleste af Knud Dyekiers Efterkommere blev i Sognet, og i de forløbne to smaa Aarhundreder, der er gaaet siden Knuds Død, har Ætten sikkert blandet sig ind i mange af de gamle Slægter i Sognet, saa mange flere, end vi her har kunnet spore, har Knud Jensen Dyekier i Fuglbjerg som deres Stamfader.

Henvisninger.

1) Meddelt af Lærer Knud Storgaard Pedersen, Holtum Skole pr. Grejs. 2) Søndervang Skifteprotokol Skifte efter Jens Esper- sen 1733. 3) Ulfborg-Hing Herr.s Justitsprotokol 25/8 1751. 4) U. H. Herr.s Justitspr. 23/11 1735. 5) do. 19/8 1750. 6) Sagen be- gynder 9/6 1751. 7) Denne Sag behandles 22/9 1751, Dommen faldt 6 Uger senere. 8) Sønderv. Skp. 13/2 1749, Skiftet varede i fire Aar. 9) Sønderv. Skp. 29/6 1761, Skiftet varede i halvan- det Aar. 10) U. H. Herr.s Justitsp. 3/12 1753. 11) do. 11/12 1733 f. f. 12) Se Hardsyssels Aarvog 1946 S. 56 f. 13) Her efter H. Schlanbusch: »Begrebet Herlighed i dansk Ret« i »Fra Ribe Amt« 1937, S. 11. 14) Rysenstens Birks Justitsprotokol 10/3 1747. 15) Processen begynder 15/2 1752. 16) Læst paa U. H. Herr.s Ting 15/7 1750. 17) Se Skifte efter Else Larsdatter 1749. 18) Findes i Skiftet efter Else Larsdatter. 19) Samme Skiftebrev. 20) do. 21) Re- gistrering af Knud Dyekiens Dødsbo. 22) U. H. Herr.s Justitsp. 26/7 1758. 23) U. H. Herr.s Justitsp. 1761. 24) Medd. af K. Stor- gaard Pedersen. 25) Medd. af samme. 26) P. J. meddeler, at han for en væsentlig Del har Oplysningerne fra fhv. Gaardejer Peder Krogh i Mejlby, men de er gennemset af afdøde Lærer H. Chri- stiansen i Skallerup, der har udført et stort personalhistorisk Arbejde med de gamle Stadilslægter, hvorfra han selv stammede, og han fandt intet at bemærke. Christiansens Optegnelse beror formodentlig hos Familien, som jeg ikke har kunnet komme i Forbindelse med.

- Aaberg, 3, 20 ff, 33
 Albertin, Amtmand, 10
 Alrum, 46
 Andersdatter, Ane, 48
 — Kirsten, 46
 — Margrete, 21
 Andersen, Niels, 48
 — Peder, 15
 — Svenning, 3, 15, 24, 40
 Bang, Poul Andersen, 7, 10, 18
 Berntsen, Arent, 30
 Bertelsen, Niels, 31
 Bollerup, 5
 — Carl Iversen, 47
 — Iver, 47
 Borris, 18
 Bro, Kr Lauridsen, 19, 37, 46
 Brohuset ved Staby Kast, 6
 Buckholtz, Poul, 18, 24
 Børgesen, Ane, 48
 Christiansen, H, 51
 Danielsen, Niels, 18
 Dyekier, Knud Jensen, 3 ff
 Ellerup, Verner, 6
 Enevoldsdatter, Ane, 48
 Eskesen, Niels, 19
 Espersen, Jens, 5, 37 ff
 Fjand, 5, 19
 Fuglbjerg, 5, 19 o. a. St.
 Fuiren, Christine, 37
 Gammel Mølle, 22 f
 Graverson, Jens, 16 f
 — Kristen, 40
 — Thomas, 14
 Gravergaard, 4
 Gredsted, Søren Henriksen, 10,
 18, 29
 Guldager, Kristen, 22 f
 Harboe, Jens, 37
 Hee, 18
 Heede, Jørgen, 18
 Helt, Vilhelm, 31 f, 45
 Henriksen, Jeppe, 49
 Hindsels, 12
 Hjerl Hede, 22
 Holmsland, 3, 14, 18, 22
 Holst, Søren Kristensen, 18
 Hover, 18, 44
 Hovergaarde, 7 f
 Husby, 18
 Husum, 9
 Isagger, Sr, 12
 Iversdatter, Johanne, 47
 Jedsted, 18
 Jensdatter, Ane, 48,
 — Ane, 49
 — Johanne, 49
 — Karen, 47
 — Maren, 47
 — Margrete, 48
 — Mette Marie, 48
 Jensen, Else, 47
 — Jesper, 14
 — Laurids, 49
 — Niels Kamp, 49
 — Peder, 46
 Jeppesdatter, Ane Marie, 47
 Jeppesen, Anders, 11 f
 — Henrik, 47
 — Knud, 14
 — Lars Kristian, 47
 — Mikkell, 47
 — Mikkell, 50
 Johansdatter, Ane, 22
 Johansen, Arve, 42
 Jørgensen, Gravers, 17
 — Jens, 22
 Kier, Peder, 24
 Kjeldsen, Kr, 26, 48
 Klou, Lars, 20
 Knudsdatter, Ane, 47
 — Anne, 5
 — Anne Marie, 46
 — Marie Katrine, 48
 Knudsen, Henrik, 47
 — Jens, 49
 — Lars, 47
 — Mads, 50
 — Niels, 21
 — Ole, 48
 — Peder, 47
 — Svenning, 48, 50
 Koldby, Jesper, 14
 — Karen, 48
 Kolding, 18
 — David, 10
 Kristensdatter, Maren, 48

- Kristensen, Jens, 20
 — Knud, 7
 — Poul, 31
 Krogh, Peder, 51,
 Kronhede, 43 ff
 Larsdatter, Ane Marie, 47
 — Else, 5, 36 f, 40, 43
 Larsen, Iver, 48
 — Jens (Jens Smed), 49 f
 — Knud, 47
 Lauridsen, Knud, 5
 — Peder, 21
 Linde, Chr, 20
 Lund, P, 38
 Lønborg, 18
 Madsdatter, Ane, 5
 Madsen, Knud, 50
 — Mikkel, 50
 — Peder, 50
 Madum, 18
 Mikkelsen, Jeppe, 47
 — Laurs, 14, 44
 Mogensen, Jens, 22
 Moustsen, Kr, 8
 Muldbjerg, Mølle, 35 f
 — Sønder, 35 f, 44
 Nielsdatter, Mariane, 48
 Nielsen, Knud, 14
 — Kr, 6
 No, 18
 Nødschou, P. M, 27
 Oblitz, von, 22
 Olesdatter, Johanne, 6, 37, 46
 — Johanne, 48
 — Karen, 48
 — Maren, 48
 Olesen, Jens, 48
 — Knud, 48
 — Ole, 48
 — Peder, 48
 Olufsen, Mads, 8
 Orluf, Niels, 18
 Pallisbjerg, 6
 Pandrup, Peder, 3
 Pedersdatter, Mette, 47
 Pedersen, Andreas, 48
 — Cenijs, 47
 — Iver, 47
 — Knud, 14
 Pedersen, Lars, 5
 — Niels, 20
 — Peder, 48
 Raasted, 23
 Ravn, Jens, 8, 18
 Rindom, 18
 Ringkøbing, 18
 Rysensten, 22, 32 f
 Rømer, Laurits, 34
 Sadelmager, And Thomsen 8 f
 Schmidt, Nis Hansen, 48
 — P, 48
 Schougaard, Magister, 18
 Sehested, Niels, 20, 24
 Siøng, Peder, 46
 Skern, 18
 Skernbro, 8
 Skikkild, Ivar, 25
 Skræder, Jørgen, 15
 Slesvig, 40
 Smedsgaard, Arnold, 12
 — Thomas, 12
 Spangvig, 21, 27
 Staby, 18, 23
 Stadil, 3, 9 f, 12, 18, 23, 44
 Stadilø, 16
 Stauning, 18
 Storgaard Pedersen, Knud, 51
 Stougaard, Jens, 15
 Svingel, 28
 Sylvestersen, Peder, 39
 Søgaard, Gravers, 10
 Søndervang, 3, 37
 Sørensen, Jørgen, 10, 13
 — Peder, 24
 Taftteberg, Pastor, 18
 Tamberg, Jens, 15
 Tephede, Poul, 45
 Tim, 10, 12, 25
 Timgaard, 19, 24, 26
 Tim Mølle, 20 ff
 Torsted, 18, 28, 30 ff
 Udstrup, 33
 Ulfborg, 19, 23
 Vedersø, 3, 18, 20, 22
 Venner, Oluf Kristensen, 35
 Øster Bjerg, Jens, 33
 Østertoft, 3

ALFRED KAAE:

- Fra Vedersø*. 1939. I Kommission hos Boghandler Gundelach, Ulfborg Kr. 2,00
- Timgaard den røde*, Fortællinger omkring Adelsborgen. Kaaes Forlag. 1940. Kr. 4,50
- Dippe Due*. Eventyr og Børneremser. Kaaes Forlag. 1942 (Udsolgt)
- Vildering Kongesøn*. Udvalgte Folkeeventyr efter Svend Grundtvigs Samlinger. Kaaes Forlag. 1943. Hæft. Kr. 3,25, indb. Kr. 4,00
- Kræn Væver* og hans Afkom. Slægtsbog. Kaaes Forlag. 1945 (Udsolgt)
- Torsted*. Blade af et Hedesogns Historie. Kaaes Forlag. 1945. (Udsolgt)
- Stadilbonden Knud Jensen Dyekier*. Særs tryk. Kaaes Forlag. 1948.
- Laasby Sogn* gennem Tiderne. Kaaes Forlag. Kommer i Efteraaret 1948.